Preparation Methods for Storage and Display of Hats in an Ethnographic Clothing Collection

Maryam Askari Arami[1]*; Mohammad Taghi Ashouri[2]; Shahrazad Amin Shirazi[3]; Fatemeh Alimirzaei[4]

۱. M.A. Student in Conservation of Cultural and Historical Objects, Islamic Azad University, Tehran Branch—Art and Architecture Unit.
۲. Associate Professor, University of Art, Tehran.
۳. Faculty Member, Research Institute for Conservation and Restoration of Historical-Cultural Heritage.
۴. Ph.D. Student in Conservation of Cultural and Historical Objects, University of Art, Tehran.

Abstract

Accessories such as hats are integral components of traditional attire, and undoubtedly, hats rank among the most significant elements of historical and local clothing for both men and women. The diversity and variety of clothing accessories, including hats, preclude the application of a single, universal solution for their care. Improper display or storage of these items—due to folding, environmental contaminants, unsuitable temperature, dust, inadequate lighting, etc.—can cause severe and irreversible damage, altering their structure and form. A tailored approach to conservation, display, and storage, considering each hat's material, form, and specific vulnerabilities, is crucial for their preservation. Moreover, systematic storage and appropriate display methods can protect hats from numerous degrading factors. This article describes the procedures performed on hats from an ethnographic collection, culminating in the implementation of a conservation plan for these artifacts. The plan included surface and mechanical cleaning, structural stabilization, and provided recommendations for optimal storage and display of the collection.

Keywords: Hat, Hat Display, Hat Storage, Conservation, Ethnography.

Knowledge and Conservation Restoration

Special Issue.No.2
Decmber 2019
Pages 41-47

https://journal.richt.ir/kcr

Corresponding Author

Maryam Askari Arami

Email
Ms.aram2011@yahoo.com

.

Copyright © 2020, Knowledge of Conservation and Restoration. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution noncommercial 4.0. International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

روش‌های آماده‌سازی برای انبارش و نمایش کلاه در مجموعه پوشاک مردم‌شناسی

مریم عسکری آرامی[۱] ؛ محمدتقی آشوری [۲]، شهرزاد امین شیرازی[۳]؛ فاطمه علی میرزایی[۴]

۱. *دانشجوی کارشناسی ارشد مرمت اشیاء فرهنگی و تاریخی؛ دانشگاه آزاد اسلامی تهران- واحد هنر و معماری.

۲. دانشیار دانشگاه هنر تهران.

۳. عضو هیئت‌علمی پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی – فرهنگی.

۳. دانشجوی دکتری مرمت اشیاء فرهنگی و تاریخی؛ دانشگاه هنر تهران.

چکیده

اقلام جانبی پوشاک محلی مانند یک کلاه جزئی از لباس است و بی‌شک کلاه‌ها از مهم‌ترین اجزای پوشاک محلی و تاریخی زنان و مردان است. گستردگی و تنوع وسایل جنبی لباس ازجمله کلاه‌ها باعث می‌شود که نتوان یک‌راه حل ساده و عمومی برای آن‌ها ارائه داد. چنانچه اقلام جانبی پوشاک به شکل غیراصولی به نمایش گذاشته و یا انبار شوند، در اثر تاخوردگی، آلودگی‌های محیطی، دمای نامناسب، وجود گردوغبار و نور نامناسب و غیره موجب می‌شود که به آثار آسیب‌های جدی و جبران‌ناپذیری واردشده و موجب تغییر در بافت و شکل آن‌ها شود. برخورد منحصربه‌فرد با آثار و انتخاب شیوه مناسب در حفاظت، نمایش و انبارش با توجه به جنس و فرم هر کلاه و نوع آسیب وارده می‌تواند عامل مهم حفاظتی بشمار آید. همچنین انبارش اصولی و بهره‌گیری از روش‌های نمایش مناسب می‌تواند کلاه‌ها را از بسیاری از عوامل که منجر به تخریب آن‌ها می‌شود محافظت کند، لذا این مقاله به توصیف عملیات انجام‌گرفته بر روی کلاه‌های مجموعه مردم‌شناسی می‌پردازد و حاصل این مطالعات منجر به اجرای طرح حفاظت مجموعه کلاه‌های مردم‌شناسی گردید. در این طرح پاک‌سازی سطحی و مکانیکی و نیز استحکام‌بخشی کلاه‌ها انجام‌شده و در ادامه پیشنهادهای لازم در مورد نحوه مطلوب انبارش و نمایش این مجموعه ارائه گردید.

واژگان کلیدی: کلاه، نمایش کلاه، انبارش کلاه، حفاظت، مردم‌شناسی.

فصلنامه دانش حفاظت و مرمت

ویژه‌نامه: شماره ۲، پاییز ۱۳۹۸
صفحات ۴۱-۴۷

https://journal.richt.ir/kcr

نویسنده مسئول
مریم عسکری آرامی
رایانامه
Ms.aram2011@yahoo.com

مقاله منتخب دهمین همایش دوسالانه حفاظت و مرمت اشیا فرهنگی و تاریخی و تزئینات وابسته به معماری
دسترسی به این مقاله برای همگان آزاد است. هرگونه استفاده غیرتجاری از آن در صورت ارجاع مناسب، مجاز شناخته می‌شود.

مقدمه

تلاش‌های اخیر برای حفاظت از گنجینه پوشاک محلی پژوهشگاه مردم‌شناسی است که حجم زیادی از کلاه‌ها و سرپوش‌ها را تشکیل می‌دهد. این مجموعه به علت عدم توجه و قرار داشتن در محیط نامناسب انبار دچار آسیب‌ها و آلودگی‌هایی شده بود. به لحاظ تفاوت در ابعاد و حجم، تنوع جنسیت و شکل‌ها و فرم‌های منحصربه‌فرد کلاه‌ها نمی‌توان یک‌راه حل ساده و عمومی یکسان برای آن‌ها اتخاذ کرد. لذا برای نگهداری هرکدام از آن‌ها تمهیداتی ویژه در نظر گرفته و شیوه خاصی برای هر یک از انواع کلاه‌ها در پاک‌سازی، بسته‌بندی، انبار و نمایش به کار گرفته و اجرا شد. یکی از شیوه‌های پیشرفته و رایج در کارگاه حفاظت بافته‌ها، روش تر شویی و استفاده از آب است که موجب می‌شود خاک‌ها و اثرات به‌جامانده از حشراتی که در بافت کلاه‌ها نفوذ کرده‌اند خارج‌شده و همچنین رطوبت ازدست‌رفته الیاف تا حدودی بازگردانده شود. کاربرد دوخت در مرمت بافته‌ها نیز یکی از شیوه‌های رایج پیشرفته و برگشت‌پذیر است که با استفاده از آن ضمن اینکه آسیبی به بافته وارد نمی‌شود، می‌توان قسمت‌های آسیب‌دیده را به شرایط ایده آل بازگرداند. تهیه تکیه‌گاه متناسب با شکل و فرم هر کلاه کار ساده‌ای نیست و بایستی توسط یک حفاظت گر کارآزموده انجام شود، در غیر این صورت ممکن است اثر دچار آسیب‌های جدی شود. همچنین داشتن تجربه کافی در بسته‌بندی و کدگذاری نیز موجب می‌شود که از آسیب‌های احتمالی در آینده جلوگیری به عمل آید.

آسیب‌شناسی

مجموعه کلاه‌ها پیش از اینکه به آزمایشگاه حفاظت و مرمت بافته‌ها آورده شوند در شرایط نامطلوبی نگهداری شده و اغلب به‌صورت مسطح روی‌هم انبارشده بودند (شکل ۱). همچنین محیط نگهداری آن‌ها مطابق با هیچ‌یک از استانداردهای حفاظتی نبوده و بسته به جنس و فرمشان دچار آسیب‌های کلی یا جزئی شده بودند. به همین منظور تشخیص و تعیین نیازهای هر شیء به‌صورت مجزا و تعیین روش عملکرد در ابتدای عملیات بخشی بسیار مهم از کار به شمار می‌رود.

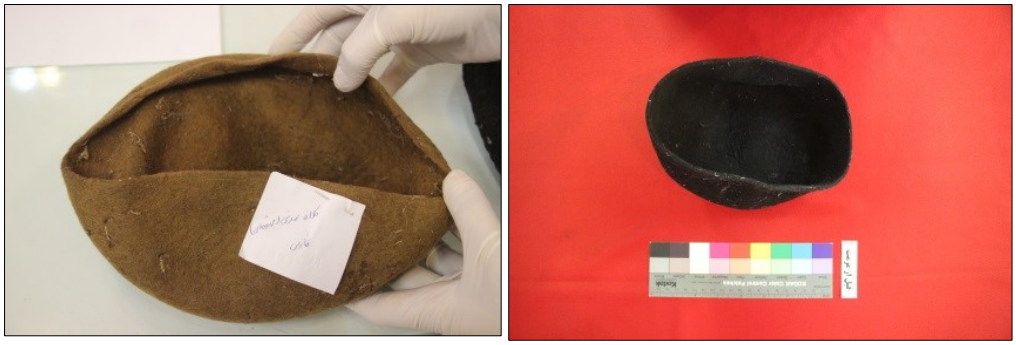

شکل ۱: کلاه‌های آسیب‌دیده در اثر انبارش مسطح.

از دیگر آسیب‌های وارده گردوغبار است که یکی از مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده اقلام جانبی پوشاک است بنابراین پیش از انبار کردن باید حذف‌شده و از ورود گردوغبار به داخل انبار نیز باید ممانعت به عمل آید. (cci notes 13/12) گردوغبار و خاک می‌تواند موجب تخریب و آسیب فیزیکی و شیمیایی بافته‌ها و پوشاک مختلف شود. این ذرات که در بین الیاف کلاه‌ها رفته و باعث آسیب و سایش سطحی زیادی می‌شوند، از همه‌چیز مثل دانه‌های شن و ماسه، ذرات آلاینده، سلول‌های پوست و حتی لباس‌های بازدیدکنندگان منتقل می‌شود (textile conservation – introduction).

محیط نگهداری

نگهداری بخشی از موزه‌داری است نگاهداری مجموعه‌های پوشاک صرفاً شامل وسایل فیزیکی نمی‌شود. استفاده از روش‌ها و ابزارهای علمی برای نگهداری مجموعه‌های موزه‌ای، به‌ویژه در انبارها، یک اصل مهم در امر موزه‌داری است و اشیاء مجموعه باید بدون توجه به محل قرارگیری و نمایششان در موزه به‌طور مداوم در محیط مناسبی قرار داشته باشند. (جانسون، هورگان،۱۳۷۰) قرار گرفتن در معرض تابش نور، کاهش یا افزایش بیش‌ازحد دما و رطوبت، آلودگی‌های جوی، حمله میکروارگانیسم‌ها، حشرات، حیوانات موذی و روش‌های نامناسب نگهداری، بزرگ‌ترین خطراتی است که بافته‌ها را تهدید می‌کند. (cci notes 13/12) ازآنجاکه تمامی مواد آلی در ساختار خود

دارای مقادیری رطوبت هستند، کاهش یا افزایش بیش‌ازحد رطوبت نسبی محیط، تأثیر محسوسی بر روی بافته‌ها دارد. بیشتر اقلام لوازم جانبی لباس می‌توانند بدون خطر در یک مکان انبار شوند درصورتی‌که رطوبت بین ۴۵ تا ۵۵ درصد بوده و دما نیز از ۲۱ درج سانتی گراد تجاوز نکند. (امین شیرازی، بهادری،۱۳۸۴) آسیب‌های ناشی از نور به سه فاکتور بستگی دارد: شدت نور؛ میزان اشعه ماوراءبنفش؛ و مدت‌زمان قرار داشتن در معرض نور، همه‌ی منابع بخصوص نور خورشید و نور لامپ‌های فلورسنت به‌سرعت موجب ضعیف شدن پنبه و مواد گیاهی دیگر و نیز پوست، پر و فراورده‌های دیگر حیوانی می‌شود (شلی،۱۳۷۵، ۲۷). میزان پوسیدگی الیاف بستگی به کیفیت و شدت نور و دما و رطوبت نسبی محیط دارد، پرتو غیرقابل‌رؤیت ماوراءبنفش مهم‌ترین عامل تخریب و پوسیدگی است همچنین تابش نور بی‌مورد و غیرضروری بر پارچه، باعث تضعیف الیاف می‌شود (پلندرلیت، ۱۸۹۸، ۱۳۹) بسیاری از لوازم جانبی پوشاک به نور حساس هستند. مواد رنگی و رنگ‌شده چنانچه در معرض نور قرار گیرند دچار رنگ‌پریدگی غیرقابل‌برگشت شده و یا تغییر رنگ پیدا می‌کند؛ بنابراین کفش، کیف، کلاه، پاپوش و سایر اقلام جانبی لباس باید در مکان تاریک نگهداری شوند و زمانی که در معرض نور قرار می‌گیرند سطح نور باید زیر ۵۰ لوکس با مؤلفه‌های ماوراءبنفش کمتر از ۷۵ میکرو وات در لومن نگهداری شوند (cci notes 13/12)

اقدامات حفاظتی

در آزمایشگاه حفاظت بافته‌ها بر اساس مشاهدات ظاهری و مطالعات فنی طی مراحلی گسترده، آفت‌زدایی، مستندنگاری، آسیب‌شناسی، پاک‌سازی، شست‌وشو (خشک و تر)، بسته‌بندی، انبارش و مرمت آثار انجام می‌شود. در حفاظت مجموعه کلاه‌ها پیش از هر اقدامی، شناخت دقیق نسبت به اجزاء و مواد تشکیل‌دهنده آن‌ها ضرورت داشت تا بدین‌وسیله بهترین روش انتخاب و اعمال شود که این شناخت با استفاده از روش‌های علمی و عملی حاصل شد پاک‌سازی از اولین اقدامات صورت گرفته بر روی کلاه‌ها است؛ زیرا این کار مطالعه آثار را امکان‌پذیر می‌کند. با توجه به انواع آلودگی‌ها پاک‌سازی به دو روش خشک و تر انجام شد. پیش از هر اقدامی مراحل آفت زدایی به‌وسیله فریز کردن انجام و در ادامه ضمن مستند نگاری، آسیب‌های وارده بر آثار کاملاً بررسی شدند. بعضی از اقلام دارای آلودگی و غبار سطحی و برخی از آن‌ها نیز به‌شدت آلوده بودند تعدادی از کلاه‌ها در اثر تاخوردگی دچار شکستگی و آسیب‌هایی جدی در فرم و شکلشان شده بودند. کلاه‌هایی که به شکل مسطح انبارشده بودند، حشرات در قسمت‌های تاخورده لانه گزیده و ایجاد آسیب در الیاف آن‌ها شده بود. (Camille Myers Breeze, 1995) همان‌طور که گفته شد مجموعه موردنظر شامل انواع کلاه‌ها بود که دارای کلاه‌های نمدی لبه‌دار و بدون لبه، کلاه حصیری، کلاه‌های پارچه‌ای، عرقچین و کلاه‌های پشمی بود در ابتدای امر کلاه‌ها در دو گروه به‌شدت آسیب‌دیده و کلاه‌های که آلودگی و آسیب کمتر داشتند دسته‌بندی شد و سپس اقدامات اولیه برای حفاظت کلاه‌ها انجام شد (شکل ۲).

شکل ۲ چند نمونه از مجموعه کلاه‌ها.

پاک‌سازی سطحی و مکانیکی: برداشتن مکانیکی خاک، غبار و آلودگی‌های جوی که بر روی سطوح قابل‌رؤیت بافته، تاخوردگی‌ها، لبه‌ها، دوخت‌ها و غیره قرارگرفته بود برداشته شد. در پاک‌سازی مکانیکی از روش‌های متعددی از قبیل برس، مکش و نوارهای چسبناک می‌توان استفاده کرد و گردوخاک سطحی و آزاد را با دم دادن پاک کرد. پس‌مانده حشرات که به‌سختی به تعدادی از کلاه‌های نمدی و پشمی چسبیده بودند، با چاقوی مخصوص جراحی یا انبرک، برداشته شد، (شکل ۳) با جاروبرقی ذرات ریز و سست حذف شد و بقایای

حشرات که در گوشه‌ها و لبه‌های تاشده کلاه‌های نمدی وجود داشت حذف‌شده که به‌این‌ترتیب تا حدودی کلاه‌ها در شرایط بهتری قرار گرفتند. تعدادی از کلاه‌ها که گردوغبار کم داشتند کاملاً محافظت شدند ولی هنوز نگرانی‌هایی از جهت تغییر رنگ، تورفتگی و یا کوچک شدن کلاه‌ها و تغییر شکل آن‌ها در شست‌وشو وجود داشت. باید توجه داشت که دریک پاک‌سازی موفق مرطوب لازم است که هم به قسمت‌های داخلی و هم قسمت‌های بیرونی کلاه‌ها توجه کرد.

شکل ۳ پاک‌سازی مکانیکی و حذف آلودگی‌ها.

تر شویی: باآنکه شستشو با آب ساده اثر بسیار خوبی در مورد بعضی از پارچه‌ها دارد، لیکن درصورتی‌که پارچه‌ها به چربی آلوده باشند، استفاده از مواد پاک‌کننده ضروری خواهد بود. درحالی‌که افزایش یک قطره آمونیاک به آب، باعث تسهیل در شستشو خواهد شد، اما صابون‌ها کاربرد زیادی در پاک کردن اشیاء پارچه‌ای موزه‌ها ندارند، زیرا کف نامحلولی ایجاد می‌کنند که زدودن آن کار آسانی نیست (پلندرلیت، ۱۸۹۸، ص ۱۲۲). در مواردی که نیاز به پاک‌سازی است، امکان از بین رفتن بخشی از الیاف سست وجود دارد، بنابراین هرگز نباید بیش‌ازحد لازم بافته‌ها را تحت پاک‌سازی و شست‌وشو قرارداد. (نغز گوی کهن، ۱۳۸۹).

پاک‌سازی با شیوه تر شویی که به‌طورمعمول در کارگاه مرمت انجام می‌شود، روش توسعه‌یافته‌ای برای پاک‌سازی و حفاظت کلاه‌های تاریخی است. در این میان یکی از روش‌های مؤثر و بی‌ضرر برای رفع خشکی بیش‌ازحد الیاف در کلاه و کلاه‌هایی که به‌شدت آلوده‌شده‌اند، قرار گرفتن در آب است. پیش از غوطه‌وری کلاه‌های آلوده ابتدا آزمون نقطه‌ای انجام می‌شود تا از آسیب دیدن رنگ الیاف پیشگیری شود و پس از غوطه‌وری تمام سطوح کلاه باید با یک‌تکه اسفنج نرم و یک محلول ۵ درصد همگن شوینده با phخنثی در آب دیونیزه شسته شود. توصیه می‌شود تا قبل از شست‌وشو به کلاه اجازه داد تا ۳ تا ۵ دقیقه در آب بماند، این عمل بسته به شرایط کلاه ۲ تا ۳ مرتبه انجام می‌شود تا ذرات آلودگی کاملاً از کلاه جدا شود(Camille Myers Breeze, 1995) . پاک‌سازی کلاه‌های نمدی در ابتدا آسان به نظر نمی‌رسید تا زمانی که آزمون نقطه‌ای انجام شد و خیلی سریع روشن شد که می‌توان با روش غوطه‌وری کلاه‌های آلوده تمیز کرد. کلاه‌های کثیف و آلوده با ملایمت در یک ظرف آب قرار داده شدند و متناسب با مقدار آلودگی بین ۳– ۵ دقیقه اجازه داده شد که در آب بمانند، پس از آبشویی کلاه‌ها در وضعیت مطلوبی قرار داشتند و ذرات به‌جای مانده از حشرات و خاک‌های موجود حذف‌شده بودند (شکل ۴) سپس با یک شوینده‌ی ملایم بقیه آثار به‌جامانده از آلودگی‌ها نیز حذف شدند هنگام خشک‌کردن کلاه‌ها خصوصاً کلاه‌های نمدی و عرقچین‌ها پس از شستشو داخل آن‌ها کاغذهای رطوبت‌گیر مطابق با شکل و فرم کلاه‌ها قرار داده شد تا حین خشک شدن فرم خود را حفظ کنند. ضمن اینکه لبه‌ها و تمام قسمت‌های کلاه در محافظت کامل قرار داشتند در برخی موارد جهت سرعت در مرحله خشک‌کردن از جریان هوای گرم استفاده شد که با رعایت فاصله مناسب این کار با موفقیت انجام پذیرفت. در مواردی که کلاه از استحکام کمتری برخوردار باشد می‌توان پیش از تمیز کردن؛ کلاه در یک محفظه رطوبت دهی قراردادند که این عمل موجب می‌شد الیاف آب را به‌آرامی و به‌طور کامل جذب کنند. (Camille Myers Breeze, 1995)

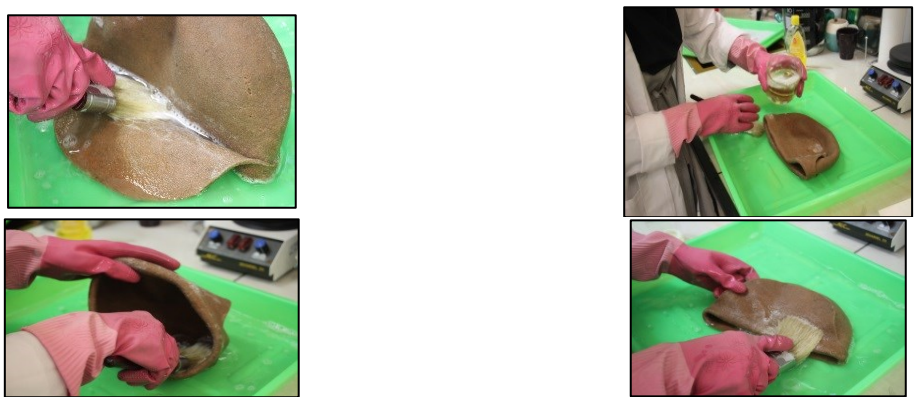

شکل ۴: پاک‌سازی به شیوه تر شویی.

پاک کردن با بخار: پاک کردن با بخار، درصورتی‌که کاملاً تحت کنترل قرار داشته باشد، برای گونه‌های خاصی از بافته‌ها، کم‌خطرتر و مطمئن‌تر از خیساندن در آب یا تمیز کردن با حلال‌های آلی است. در بعضی شرایط از روش بخار، حتی برای نرم کردن و زدودن لکه‌های پارچه‌ای که رنگ آن در اثر خیس شدن پخش می‌شوند نیز می‌توان استفاده کرد. اولین مرحله در لکه‌گیری تعیین جنسیت کلاه‌ها است. همچنین آگاهی یافتن از ماهیت ماده‌ای که باعث لک شدن است نیز کمک خواهد کرد. موفقیت در عمل لکه‌گیری در اغلب موارد بستگی به نحوه‌ی به کار بردن ماده لکه‌گیر خواهد داشت. (امین شیرازی، بهادری،۱۳۸۴)

کاربرد دوخت در مرمت بافته‌ها: یکی از روش‌های کم‌خطر و برگشت‌پذیر است، استفاده از دوخت در مقابل استفاده از چسب یا مواد پلیمری در برنامه‌های حفاظتی بافته‌ها، در مواردی کاربردی‌تر، دقیق‌تر و پسندیده‌تر است و می‌توان با به‌کارگیری صحیح و اصولی مسائل و مشکلات فراوانی را به حداقل رساند، یکی از چالش‌های ما در مرمت مجموعه کلاه‌های موردمطالعه، کلاه حصیری متعلق به بوشهر بود که در اثر انبارش ناصحیح و روی‌هم انباشته شدن، ضمن اینکه شکل اولیه‌اش را ازدست‌داده بود دچار شکستگی و آسیب جدی در بدنه شده بود.

برای مرمت قسمت آسیب‌دیده این کلاه، پارچه‌هایی با جنسیت‌های مختلف مثل تور ارگانزا باضخامت‌های متفاوت و پارچه‌های کتان همرنگ را تهیه کردیم. این پارچه‌ها در جهت‌های اریب و مستقیم با ابعاد مناسب برش خورده سپس بر روی کلاه آزمون شدند. درنتیجه این آزمایش مشخص شد که نوار اریب با شکستگی در کلاه که به‌صورت مورب ایجادشده است همخوانی و سازگاری بهتری داشته و می‌تواند بر روی کلاه وصل شود. نوار تهیه‌شده با استفاده از شکل بافت حصیری با یک‌رشته نخ پلی‌استر، به‌راحتی و بدون آسیب رساندن به کلاه و با عبور نخ از منافذ بافت حصیری به کلاه متصل شد. برای اینکه شکل کلاه به آن بازگردانده شود یک حلقه از پلاستیک فشرده به‌اندازه کلاه تهیه و استفاده شد؛ اما با انجام این کار نتیجه دلخواه کسب نشد زیرا این ورقه پلاستیکی نمی‌توانست انسجام و شکل اصلی را به کلاه بازگرداند ولی بعد از مرمت محل آسیب‌دیده و اتصال نوار اریب شکل کلاه کمی بهتر شد، درنتیجه تصمیم گرفته شد که با کمک یک‌لایه آستر پارچه‌ای در داخل کلاه شکل اصلی را به آن بازگرداند. به‌این‌ترتیب کلاه موردنظر در شرایط مطلوبی قرار گرفت. (شکل ۵). در ادامه لازم بود یک‌پایه نگه‌دارنده برای کلاه‌ها تهیه شود تا در زمان بسته‌بندی و انبارداری، مجدداً آسیب نبینند. اشکال گوناگون سر بهترین فرم برای کلاه است، برای حفظ شکل کلاه لازم است از تکیه‌گاه در داخل کلاه استفاده شود، در برخی موارد نیاز به تقویت و ایجاد پشتیبان برای کلاه‌ها وجود دارد زیرا وزن کلاه بر روی لبه‌ها فشار آورده و به کلاه صدمات ساختاری وارد می‌کند. به همین منظور بر اساس شکل و اندازه‌ی هر کلاه، از تکه‌های ورق فوم‌های پلی‌استر به ضخامت ۲۰ سانتی‌متر برای ساخت تکیه‌گاه استفاده شد که با پارچه چیت موصلی پوشیده شده و در پایه‌ای بیرون آمده در جلوی جعبه کلاه تعبیه شدند. اندازه و شکل فوم تهیه‌شده از نکات مهم به شمار می‌آید و باید دقیقاً به‌اندازه و شکل و فرم کلاه‌ها تهیه شوند. چنانچه فوم در دسترس نباشد می‌توان یک مقوای نازک و محکم را لوله‌کرده و به‌عنوان پایه بکار برد. لازم به ذکر است که کلاهک باید به‌خوبی با فوم پر شود. به‌منظور حفظ فاصله‌ی لبه‌های کلاه از کف قفسه نگهداری، نمایش یا انبار باید این پایه‌ها ارتفاع کافی داشته باشند و لایه پشتیبانی را بر روی این پایه در نظر گرفت که کلاه به کمک آن به‌راحتی و بدون هیچ فشار و یا نیروی اضافه از روی پایه نگه‌دارنده بلند شود. باید توجه داشت که پوشش فوم با یک ورقه کاغذ بافت فاقد اسید یا پارچه شسته شده سفید پوشیده می‌شود. تمام قسمت‌های یک کلاه ازجمله تاج، لبه، سایبان باید به‌طور کامل پشتیبانی شوند. جهت قرارگیری کلاه در انبار، بسته به نوع کلاه، متفاوت است ولی در بیشتر مواقع تاج کلاه رو به بالا قرار داده می‌شود. (cci notes ۱۳/۱۲)

شکل ۵- کاربرد دوخت در مرمت.

برای تهیه تکیه‌گاه برای انواع کلاه‌های نمدی پارچه‌ای و کلاه حصیری، انواع مختلفی از اسفنج با قطرهای ۵ و ۱۰ سانت، به‌کاربرده شد. اسفنج‌های تهیه‌شده ازنظر قدرت انعطاف‌پذیری و ثبات لازم بررسی‌شده و مشخص شد اسفنج با قطر ۱۰ سانت نه‌تنها می‌تواند به‌راحتی شکل کلاه را به خود بگیرد بلکه می‌توان آن را دقیقاً به‌اندازه و منطبق بر شکل منحنی‌های اطراف کلاه برش زد. با توجه به ارتفاع کلاه‌ها

از یک یا چندین لایه از اسفنج پایه نگه‌دارنده تهیه شد، در اتصال لایه‌های اسفنج نیز از دوخت استفاده شد این روش در درازمدت امنیت و اطمینان خاطر بیشتری را به دنبال خواهد داشت (شکل ۶).

شکل ۶. مراحل ساخت پایه نگه‌دارنده.

در ادامه برای کاهش سطح تماس و اصطکاک لایه‌های داخلی کلاه با تکیه‌گاه و حفظ انسجام لایه‌های مختلف تکیه‌گاه و شکل نهایی آن از تورهایی با منافذ متوسط باقابلیت کشسانی و فرم پذیری مطلوب استفاده شد. این تورها را روی اسفنج کشیده و با دوخت‌هایی در قسمت مرکز کلاه جمع شد. تکیه‌گاه متناسب با شکل هر کلاه تهیه شد طوری که کمی بلندتر بود تا لبه کلاه تماسی با سطح قفسه یا ویترین نمایش نداشته باشد و در ضمن هیچ‌گونه فشاری به کلاه‌ها وارد نشود. کد شناسایی هر کلاه پس از نوشته شدن بر روی نوارهای پلی‌استر، بر روی پایین لبه‌ی داخلی هر کلاه دوخته شد.

نمایش و انبارش: در حالت نمایش نیز می‌توان از پایه‌های توضیح داده‌شده در قسمت قبل برای هر کلاه استفاده کرد. در این صورت می‌توان بدون اینکه کلاه جابجا شود به‌سادگی دیده شود و در حالت نمایش هم از ساپورت و محافظت کافی برخوردار بماند. چنانچه کلاه‌ها در انبار به همراه تکیه‌گاهشان درون جعبه‌هایی قرار گیرند شماره‌های ثبتی محتویات هر جعبه روی کارت‌هایی فهرست شده در غلاف شفاف روی بخش خارجی جعبه نصب می‌شوند. برچسب‌های ثانویه به‌عنوان وسیله‌ای برای یافتن کلاه، مفید واقع خواهند شد (امین شیرازی، بهادری،۱۳۸۴). هنگام انبار کردن اشیاء محل هر شیء به‌عنوان بخشی از مدارک مربوط به مجموعه باید ثبت گردد تا بتوان محل دقیق هر شیء را به سهولت پیدا کرد. میزان نیاز به اشیاء تعیین‌کننده‌ی محل قرارگیری آن‌ها در انبار است. همچنین استفاده از سیستم انبار کردن ساده، مثل قفسه‌بندی باز را می‌توان مدنظر قرارداد. (جانسون، هورگان،۱۳۷۰). برای پیشگیری از پارگی یا وارد آمدن صدمه به کلاه، باید همه تزیینات کلاه مورد محافظت قرار گیرند کلاه‌ها را نباید هنگام انبار کردن روی‌هم قرارداد و از انبار و ذخیره‌سازی در زیرزمین و زیرشیروانی باید اجتناب شود (امین شیرازی، بهادری،۱۳۸۴). تمامی موادی که برای نگهداری بافته‌ها استفاده می‌شود باید خنثی و پایدار باشند. برای این منظور بهترین مواد کاغذ، مقوا، پارچه‌های نخی و یا پلاستیک‌های پایداری چون پلی‌اتیلن، پلی پروپلین و پلی‌استر هستند.

جعبه سازی: برای اشیا، انعطاف‌پذیر مانند لباس و لوازم جانبی لباس تجهیزات خاصی برای انبار کردن نیاز دارند از جعبه‌هایی با عمق ۱۵ سانتی‌متر استفاده می‌کنیم. برای اشیاء سه‌بعدی و انعطاف‌پذیری مثل کلاه می‌توان جعبه‌های دست‌ساز تهیه کرد که عمق آن متناسب با کلاه باشد (شکل ۷). برای اشیا، با برجستگی زیاد می‌توان در هر جعبه کم‌عمق تنها یک نگه‌دارنده قرارداد. این کار به‌وسیله ایجاد حصاری از مقوای موج‌دار که برای ساخت جعبه استفاده‌شده است، قابل انجام است. هستند، می‌توان از کاغذهای پوستی نیمه شفاف بوده با رنگ روشن به‌عنوان لفاف بافته‌ها و یا روکش احجام سه‌بعدی استفاده کرد. در مورد مقواهایی با اسیدیته زیر ۵ باید درون جعبه را با روکشی از پلاستیک شفاف پوشاند. هنگام جابجایی اشیاء سه‌بعدی مثل کلاه‌ها ابتدا کلاه را روی یک‌پایه قرار داده و برای جابجایی از سینی استفاده کنید این عمل به این صورت انجام می‌گیرد که کلاه در مرکز سینی قرار داده می‌شود و برای اینکه شیء در اثر تکان خوردن آسیب نبیند در اطراف کلاه بالشتک‌های کاغذی قرار داده می‌شود که پایه را در جای خود ثابت نگه می‌دارد. (امین شیرازی، بهادری،۱۳۸۴) در زمان انتخاب یک محصول برای استفاده بهتر است ابتدا اسیدیته آن را تعیین کنیم. معمولاً موادی با اسیدیته بالاتر از ۶ برای استفاده توصیه می‌شود. بافته‌هایی از جنس پشم و ابریشم در هنگام بسته‌بندی باید در کاغذهایی با اسیدیته حدود ۸ بسته‌بندی شوند. همچنین جعبه‌های مقوایی غیر اسیدی و یا با اسیدیته ۵ تا ۶ برای نگهداری بافته‌ها پیشنهاد می‌شود. در صورت استفاده از پارچه به‌عنوان روکش بافته‌های قدیمی، این پارچه باید از جنس پنبه یا کتان نرم و رنگ نشده باشد و قبل از استفاده با یک شوینده‌ی خنثی شسته و اطو شود. پارچه‌های موسلین آهار نخورده و دارای بافت محکم برای جدا ساختن قطعات مختلف از یکدیگر مناسب هستند. (امین شیرازی، بهادری،۱۳۸۴).

شکل ۷. نصب کدشناسایی و نحوه قرارگیری کلاه در جعبه.

نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه نگهداری و حفاظت اقلام جانبی پوشاک یکی از دغدغه‌های حفاظت گران بافته‌های تاریخی است، مطالعه و بررسی‌های صورت گرفته بر روی کلاه‌های مجموعه مردم‌شناسی نشان می‌دهد که در درجه اول شیوه صحیح در انبارش و نمایش عامل مهم و مؤثری در سلامت آن‌ها است و چنانچه شرایط استاندارد در محیط نگهداری ایجاد شود، از آسیب‌های زیادی پیشگیری می‌شود. همچنین استفاده از روش‌های پاک‌سازی (سطحی و مکانیکی، تر شویی و خشک‌شویی)، تهیه پایه نگه‌دارنده متناسب با شکل و جنس هر کلاه می‌تواند سهم بسزایی در نگهداری و حفاظت این نوع مجموعه‌ها داشته باشد.

منابع

امین شیرازی، ش. (۱۳۸۶). روش‌های غیر شیمیایی مبارزه با حشرات در موزه‌ها و مخازن. در مجموعه مقالات ششمین همایش حفاظت و مرمت اشیاء تاریخی—فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری. تهران.

امین شیرازی، ش. علی میرزایی، ف؛ و برهان، س. (۱۳۸۶). معرفی کاربرد دوخت در حفاظت و مرمت بافته‌ها. در مجموعه مقالات هشتمین همایش حفاظت و مرمت اشیاء تاریخی—فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری. تهران.

امین شیرازی، ش؛ و بهادری، ر. (۱۳۸۴). دستورالعمل روش‌های نگهداری و انبارداری بافته‌ها. پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی-فرهنگی.

بهشتی فر، م. (۱۳۹۰). مطالعه فنی و بررسی عوامل محیطی در تخریب پارچه‌های معرق دوره قاجار، متعلق به موزه‌های آیینه و روشنایی یزد و کاخ گلستان تهران [پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده]. دانشگاه هنر اصفهان.

پاردو، ت؛ و رابینسون، ج. (۱۳۸۵). راهنمای مصور مراقبت و نگهداری از مجموعه‌های بافته و پوشاک (م. آزادواری، مترجم). پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی—فرهنگی. (چاپ اول).

پلندرلیت، ه. ج. (۱۳۸۲). حفاظت و مرمت آثار هنری و تاریخی (ر. وطن‌دوست، مترجم). انتشارات دانشگاه هنر. (چاپ دوم؛ اثر اصلی در سال ۱۸۹۸ انتشاریافته است).

جانسون، آ. ورنر و هورگان، ج. سی. (۱۳۷۰). نگاهداری مجموعه موزه در انبار (م. وحدتی دانشمند، مترجم). مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی. (چاپ اول).

زرینه، ه؛ و مجیدی نجف‌آبادی، ر. (۱۳۹۱). مطالعه و بررسی روش مناسب جهت استحکام‌بخشی، حفاظت و نمایش آثار پارچه‌ای سست و شکننده. در مجموعه مقالات نخستین همایش علم مواد و حفاظت آثار فرهنگی، تاریخی. تهران.

شلی، م. (۱۳۷۵). مراقبت و نگهداری اشیاء هنری: روش‌های به کار گرفته در موزه متروپولیتن (ز. باستی، مترجم). سازمان میراث فرهنگی.

نغزگوی کهن، ب. (۱۳۸۹). مطالعه هنری، تاریخی و ارائه طرح حفاظت جهت نگهداری پنج نمونه البسه موجود در کاخ نیاوران [پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده]. دانشگاه هنر اصفهان.

Canadian Conservation Institute. (n.d). Storage for costume accessories (CCI Notes 13/12). Government of Canada. Retrieve [from https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/cci-notes/storage-costume-accessories.html.

Breeze, C. M. & Eidelheit, A. M. (1995). Hats off to wet cleaning. Journal of the American Institute for Conservation, 34(2), 123–134.

Royal Society of Chemistry. (n.d). Textile conservation – introduction (Index 3.3.1). Advancing the Chemical Sciences. Retrieved [تاریخ بازیابی] from https://www.rsc.org[لینک کامل صفحه] /.